

INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI HIMOYA QILISHDA XALQARO SHARTNOMALARNING TUTGAN O'RNI

Ismoilov Adxam Baxodirovich

Jizzax viloyat yuridik texnikumi "Ommaviy huquqiy fanlar" kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10524951>

Annotatsiya. O'zbekistonning intellektual mulk sohasidagi muhim xalqaro shartnomalarga qo'shilishi barobarida tadbirkorlik uchun qulay muhit yaratilishi xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ham muhim omil sifatida e'tirof etilmoqda. Zero, mamlakatning investitsion jozibadorligining eng asosiy shartlaridan biri ham intellektual mulk himoyasi ta'minlangani bilan belgilanishidir. Intellektual mulk obyektlari muhofazasini ta'minlash bilan birga ularni samarali himoya qilish mexanizmlarini yo'lga qo'yish va amalga oshirish hamda bu yo'nalishdagi amaliyotni takomillashtirish dolzarb masala ekanligini zamonning o'zi taqozo etmoqda. Ushbu maqolada O'zbekistonning xalqaro shartnomalarga qo'shilishining ijobiy jihatlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Intellektual mulk, xalqaro shartnomalar, nomoddiy aktivlar, patent, bitim, konvensiya, sanoat namunalari, seleksiya yutuqlari, integral mikrosxema topologiyalari.

THE ROLE OF INTERNATIONAL AGREEMENTS IN THE PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

Abstract. As Uzbekistan joins important international agreements in the field of intellectual property, the creation of a favorable environment for entrepreneurship is recognized as an important factor in attracting foreign investments. After all, one of the main conditions of the country's investment attractiveness is the provision of intellectual property protection. Along with ensuring protection of intellectual property objects, establishing and implementing mechanisms for their effective protection, as well as improving practice in this direction, is an urgent issue of the times. This article talks about the positive aspects of Uzbekistan's accession to international agreements.

Key words: Intellectual property, international agreements, intangible assets, patent, agreement, convention, industrial samples, selection achievements, integrated microcircuit topologies.

РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНЫХ СОГЛАШЕНИЙ В ЗАЩИТЕ ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Аннотация. По мере присоединения Узбекистана к важным международным соглашениям в сфере интеллектуальной собственности создание благоприятной среды для предпринимательства признается важным фактором привлечения иностранных инвестиций. Ведь одним из главных условий инвестиционной привлекательности страны является обеспечение защиты интеллектуальной собственности. Наряду с обеспечением защиты объектов интеллектуальной собственности, создание и внедрение механизмов их эффективной защиты, а также совершенствование практики в этом направлении является актуальной задачей времени. В данной статье говорится о положительных аспектах присоединения Узбекистана к международным соглашениям.

Ключевые слова: Интеллектуальная собственность, международные договоры, нематериальные активы, патент, соглашение, конвенция, промышленные образцы, селекционные достижения, топологии интегральных микросхем.

Ma'lumki, keyingi yillarda O'zbekistonda intellektual mulk muhofazasini ta'minlash borasida olib borilayotgan jadal ishlar, sohaga oid xalqaro shartnomalarga qo'shilish hamda ochiq tashqi siyosat mamlakatimizning jahon hamjamiyatidagi nufuzi va obro'sini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Qolaversa, yangi O'zbekiston rahbariyatining olib borayotgan siyosati o'laroq, O'zbekistonning intellektual mulk sohasidagi muhim xalqaro shartnomalarga qo'shilishi barobarida tadbirkorlik uchun qulay muhit yaratilishi xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ham muhim omil sifatida e'tirof etilmoqda. Zero mamlakatning investitsion jozibadorligining eng asosiy shartlaridan biri ham intellektual mulk himoyasi ta'minlangani bilan belgilanishidir.

Bugungi kunda O'zbekistonda intellektual mulk huquqi muhofazasini ta'minlash doirasida xalqaro me'yorlar talablaridan kelib chiqib, sohaning barcha yo'nalishlarini qamrab olishga qaratilgan "Intellektual mulk sohasini rivojlantirish milliy strategiyasi"ni ishlab chiqish ishlari olib borilyapti va bu jarayonga Butunjahon intellektual mulk tashkiloti bilan hamkorlikda xorijdan malakali mutaxassislar jalb qilingan. Bundan tashqari davlatimiz ko'zlagan maqsadlardan biri Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish va Yevropa ittifoqi bilan hamkorlik va kengaytirilgan sheriklik bitimini tuzish jarayonida intellektual mulk obyektlarini muhofaza qilish va himoyasini to'laqonli ta'minlash maqsadida mazkur sohaga oid qonunchilik me'yorlari samaradorligini oshirish borasida keng qamrovli ishlar olib borilmoqda.¹

O'zbekiston Respublikasida intellektual mulk sohasini rivojlantirish, muallif va boshqa huquq egalari qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilishga alohida e'tibor berilmoqda. Aynan intellektual mulkni rag'batlantirishga doir normalar Bosh qomusimizdahan o'z ifodasini topgan. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 53-moddasidahan kimga ilmiy, texnikaviy va badiiy ijod erkinligi, madaniyat yutuqlaridan foydalanish huquqi kafolatlanib, intellektual mulk qonun bilan muhofaza qilinishi va davlat jamiyatning madaniy, ilmiy va texnikaviy rivojlanishi haqida g'amxo'rlik qilishi qat'iy belgilab qo'yilgan.²

Intellektual mulk obyektlari muhofazasini ta'minlash bilan birga ularni samarali himoya qilish mexanizmlarini yo'lga qo'yish va amalga oshirish hamda bu yo'nalishdagi amaliyotni takomillashtirish dolzarb masala ekanligini zamonning o'zi taqozo etmoqda.

Umuman olganda **Intellektual mulk** bu– ijodiy aqliy faoliyat mahsulidir. Ixtirochilik va mualliflik obyekti huquqi majmuiga kiruvchi, fan, adabiyot, san'at va ishlab chiqarish sohasida ijodiy faoliyatning boshqa turlari, adabiy, badiiy, ilmiy asarlar, ijrochi aktyorlik san'ati, jumladan ovoz yozish, radio, televideniye asarlari, kashfiyotlar, ixtirolar, ratsionalizatorlik takliflari, sanoat namunalari, kompyuterlar uchun dasturlar, ma'lumotlar bazasi, nou-xauning ekspert tizimlari, tovar belgilari, firma atamalari va boshqa aqliy mulk obyektlariga kiradi.³

Dunyo bo'yicha eng qimmatbaho mulk – bu intellektual mulkdir. Zamonaviy dunyoda intellektual mulk himoyasini ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Nomoddiy aktivlar ulushi 1975-

¹ <https://uza.uz/posts/208024>

² O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –T.: "O'zbekiston", 2023 y. 21-b.

³ https://uz.wikipedia.org/wiki/Intellektual_mulk

yilda 17 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2020-yilda 90 foizga ko'tarilib, ularning taxminiy qiymati 21 trillion AQSH dollarini tashkil etadi. Hozirgi kunda intellektual mulk Yevropada YAIMning 45 foizini, Xitoyda 12 foiz, Rossiyada 7 foizini tashkil etadi. Lekin O'zbekistonda intellektual mulkni tijoratlashtirish darajasi juda past.⁴ Ushbu huquqni Konstitutsiyaviy darajada e'tirofini amalga oshirmasdan turib, samarali iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishni ta'minlash qiyin. Kelajakda biz uchun eng ko'p foyda keltiradigan jihat ham ayni shudir. Sababi kelgusida bizning intellektual mahsulotlarimiz, ixtirolarimiz dunyo bozorlarini egallashi kerak. Agar olimlarimiz tomonidan yaratiladigan ixtirolar jahon ilmiy maydonlarining markazidan joy egallasa va butun jahon ulardan ilmiy-texnik taraqqiyot yo'lida foydalansa, mamlakatimiz uchun bu narsa oddiy obro'-e'tibor emas, balki ulkan darajada manfaat keltiradi.

Intellektual mulk huquqini himoya qilishda O'zbekiston Respublikasining bir qator qonun hujjatlari qabul qilingan bo'lib, jumladan, Fuqarolik kodeksi, "Ixtirolar, foydali modellar va sanoat namunalari to'g'risida", "Seleksiya yutuqlari to'g'risida", "Integral mikrosxemalar topologiyalarini huquqiy muhofaza qilish to'g'risida", "Tovar belgilari, xizmat ko'rsatish belgilari va tovar kelib chiqqan joy nomlari to'g'risida", "Geografik ko'rsatkichlar to'g'risida", "Firma nomlari to'g'risida", "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida", "Raqobat to'g'risida", "Ilm-fan va ilmiy faoliyat to'g'risida", "Telekommunikatsiyalar to'g'risida"gi qonunlari va intellektual mulk sohasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi boshqa normativ-huquqiy hujjatlarni sanab o'tish mumkin.

Intellektual mulk sohasiga oid O'zbekiston Respublikasi qo'shilgan quyidagi xalqaro shartnomalarini e'tirof etib o'tish mumkin, xususan: "Butunjahon intellektual mulk tashkilotini ta'sis etish to'g'risida"gi konvensiyasi (1967-yil 14-iyul, Stokgolm va 1979-yil 2-oktyabrda o'zgartirilgan; O'zbekiston Respublikasi uchun 1991-yil 25-dekabrda kuchga kirgan); "Sanoat mulki muhofazasi bo'yicha" Parij konvensiyasi (Parij, 1883-yil 20-mart, Bryussel, 1900-yil 14-dekabr, Vashington, 1911-yil 2-iyun, London, 1934-yil 2-iyun, Lissabon, 1958-yil 31-oktyabr, Stokgolm, 1967-yil 14-iyulda qayta ko'rilgan va 1979-yil 2-oktyabrda o'zgartirilgan. O'zbekiston Respublikasi mazkur konvensiyada huquqiy voris sifatida 1991-yil 25-dekabrda ishtirok etadi);

"Adabiy va badiiy asarlarni muhofaza qilish to'g'risida"gi Bern konvensiyasi (Parij, 1971-yil 24-iyul, 1979-yil 28-sentyabrda o'zgartirish kiritilgan. Mazkur konvensiya O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 2004-yil 27-avgustdagi 681-II-sonli "Adabiy va badiiy asarlarni muhofaza qilish to'g'risida"gi Bern konvensiyasiga qo'shilish haqida"gi qaroriga asosan qo'shilgan);

"Patent huquqi to'g'risida"gi shartnoma (2000-yil 1-iyunda Jenevada Diplomatik konferensiya tomonidan qabul qilingan. O'zbekiston Respublikasi ushbu shartnomaga O'zbekiston Respublikasining 2006-yil 15-martdagi O'RQ-25-sonli "O'zbekiston Respublikasining 2000-yil 1-iyunda Jenevada Diplomatik konferensiya tomonidan qabul qilingan Patent huquqi to'g'risidagi Shartnomaga qo'shilishi haqida"gi Qonuniga asosan qo'shilgan. 2006-yil 19-iyuldan kuchga kirgan);

"Tovar belgilariga doir qonunlar to'g'risida"gi shartnoma (Jeneva, 1994-yil 27-oktyabr. O'zbekiston Respublikasi mazkur Shartnomaga O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1998-

⁴ O.Abdullayeva "Xalq so'zi" gazeta № 185 05.09.2023

yil 1-maydagi 630-I-sonli “Tovar belgilariga doir qonunlar to‘g‘risidagi Shartnomaga qo‘shilish haqida”gi qaroriga asosan qo‘shilgan. O‘zbekiston Respublikasi uchun 1998-yil 4-sentyabrdan kuchga kirgan);

“O‘simliklarning yangi navlarini muhofaza qilish to‘g‘risida”gi xalqaro konvensiya (1961-yil 2-dekabr, 1972-yil 10-noyabr, 1978-yil 23-oktyabr va 1991-yil 19-martda Jenevada qayta ko‘rib chiqilgan. Mazkur konvensiya O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 2004-yil 27-avgustdagi 680-II-sonli “O‘simliklarning yangi navlarini muhofaza qilish to‘g‘risidagi Xalqaro konvensiyaga qo‘shilish haqida”gi qarori bilan ratifikatsiya qilingan);

“Belgilarni xalqaro ro‘yxatdan o‘tkazish to‘g‘risida”gi Madrid bitimiga doir bayonnoma (Madrid, 1989-yil 27-iyun. O‘zbekiston Respublikasi mazkur Bayonnomaga O‘zbekiston Respublikasining 2006-yil 18-iyuldagi O‘RQ-40-sonli “O‘zbekiston Respublikasining belgilarni xalqaro ro‘yxatdan o‘tkazish to‘g‘risida”gi Madrid bitimiga doir bayonnomaga (Madrid, 1989-yil 27-iyun) qo‘shilishi haqida”gi Qonuniga asosan qo‘shilgan);

“Patent kooperatsiyasi to‘g‘risida”gi shartnoma (Vashington, 1970-yil 19-iyun. O‘zbekiston Respublikasi uchun 1991-yil 25-dekabrda kuchga kirgan);

“Patent protsedurasi maqsadlari uchun mikroorganizmlarni deponentlashning xalqaro e‘tirof etilishi to‘g‘risida”gi Budapesht shartnomasi (Budapesht, 1977-yil 28-aprel. O‘zbekiston Respublikasi mazkur Shartnomaga O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 2001-yil 30-avgustdagi 277-II-sonli “Patent tartiboti maqsadlari uchun mikroorganizmlarni to‘plashni xalqaro e‘tirof etish to‘g‘risida”gi Budapesht shartnomasiga qo‘shilish haqida”gi qaroriga asosan qo‘shilgan. 2002-yil 12-yanvardan kuchga kirgan);

“Belgilarni ro‘yxatdan o‘tkazish uchun tovar va xizmatlarning xalqaro tasnifi to‘g‘risida”gi Nissa bitimi (Nissa, 1957-yil 15-iyun. O‘zbekiston Respublikasi mazkur Bitimga O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 2001-yil 30-avgustdagi 275-II-sonli “Belgilar ro‘yxatga olinadigan Xalqaro tovarlar va xizmatlar tasnifi to‘g‘risidagi Nissa shartnomasiga qo‘shilish haqida”gi qaroriga asosan qo‘shilgan. 2002-yil 12-yanvardan kuchga kirgan);

“Xalqaro patent tasnifi to‘g‘risida”gi Strasburg bitimi (Strasburg, 1971-yil 24-mart. O‘zbekiston Respublikasi mazkur Bitimga O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 2001-yil 30-avgustdagi 276-II-sonli “Xalqaro patent tasnifi to‘g‘risidagi Strasburg bitimiga qo‘shilish haqida”gi qarori bilan qo‘shilgan. 2002-yil 12-oktyabrdan kuchga kirgan);

“Sanoat namunalarining xalqaro tasnifini ta‘sis etish to‘g‘risida”gi Lokarno bitimi (1968-yil 8-oktyabrda Lokarnoda imzolangan. O‘zbekiston Respublikasi ushbu Bitimga O‘zbekiston Respublikasining 2006-yil 14 martdagi O‘RQ-24-sonli “O‘zbekiston Respublikasining 1968-yil 8-oktyabrda Lokarnoda imzolangan sanoat namunalarining xalqaro tasnifini ta‘sis etish to‘g‘risidagi Lokarno bitimiga qo‘shilishi haqida”gi Qonuni bilan qo‘shilgan);

“Butunjahon intellektual mulk tashkilotining Mualliflik huquqi bo‘yicha shartnomasi” (Jeneva, 1996-yil 20-dekabr. O‘zbekiston Respublikasi ushbu shartnomaga O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-fevraldagi O‘RQ-520-sonli “Butunjahon intellektual mulk tashkilotining Mualliflik huquqi bo‘yicha shartnomasiga (Jeneva, 1996-yil 20-dekabr) O‘zbekiston Respublikasining qo‘shilishi to‘g‘risida”gi Qonuniga asosan qo‘shilgan. O‘zbekiston Respublikasi uchun 2019-yil 17-iyuldan kuchga kirgan);

“Butunjahon intellektual mulk tashkilotining Ijrolar va fonogrammalar bo‘yicha shartnomasi” (Jeneva, 1996-yil 20-dekabr. O‘zbekiston Respublikasi ushbu shartnomaga O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-fevraldagi O‘RQ-519-sonli “Butunjahon intellektual mulk tashkilotining ijrolar va fonogrammalar bo‘yicha shartnomasiga (Jeneva, 1996-yil 20-dekabr) O‘zbekiston Respublikasining qo‘shilishi to‘g‘risida”gi Qonuniga asosan qo‘shilgan. O‘zbekiston Respublikasi uchun 2019-yil 17-iyuldan kuchga kirgan);

“Fonogrammalarni tayyorlovchilarning manfaatlarini ularning fonogrammalarini noqonuniy takrorlashdan muhofaza qilish to‘g‘risida”gi konvensiya (Jeneva, 1971-yil 29-oktyabr. Mazkur Konvensiya O‘zbekiston Respublikasining 2018-yil 26-dekabrda O‘RQ-511-sonli “Fonogramma tayyorlovchilarning manfaatlarini ularning fonogrammalari noqonuniy takrorlanishidan muhofaza qilish to‘g‘risidagi Konvensiyaga (Jeneva, 1971-yil 29-oktyabr) O‘zbekiston Respublikasining qo‘shilishi haqida”gi Qonuni bilan ratifikatsiya qilingan. O‘zbekiston Respublikasi uchun 2019-yil 25 apreldan kuchga kirgan);

“Ko‘zi ojiz, ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan va bosma axborotni idrok etishda boshqa jihatdan qobiliyati cheklangan shaxslarning nashr etilgan asarlardan foydalanishini yengillashtirish to‘g‘risida”gi Marokash shartnomasi (Marokash, 2013-yil 27-iyun. O‘zbekiston Respublikasi mazkur shartnomaga O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 12-yanvardagi PQ-80-sonli “Xalqaro shartnomaga qo‘shilish to‘g‘risida”gi qarori bilan qo‘shilgan).

Xulosa sifatida aytish mumkinki, intellektual mulk huquqini himoya qilishda rivojlangan davlatlar tajribasini qo‘llash, ulardan foydalanish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Istiqbolda bizning yurtimizda ham ushbu sohada mexanizmlarni takomillashtirish, mavjud tashkiliy-huquqiy muammolarni bartaraf etish uchun, birinchi navbatda, Intellektual mulk huquqlarining savdo jihatlari bo‘yicha kelishuvi va unda ishtirok etish masalalarini va kelgusida intellektual mulk huquqi buzilgan tovarlarni chegarada ushlab qolish imkonini beruvchi qonunchilik mexanizmlarini takomillashtirish, ikkinchidan, mazkur kelishuvda belgilangan intellektual mulk masalalari bo‘yicha alohida sudlar tashkil etish.

REFERENCES

1. Sh.Mirziyoyev. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. :-T. 2017 yil. 16-bet.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –T.: “O‘zbekiston”, 2023 y.
3. O‘zbekiston respublikasi Fuqarolik Kodeksi. 21.12.1995 y. <https://lex.uz/docs/111189>.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Ixtirolar, foydali modellar va sanoat namunalari to‘g‘risida”gi 29.08.2002 yildagi 397-II-son qonuni <https://lex.uz/docs/76671>.
5. O‘zbekiston Respublikasining “Seleksiya yutuqlari to‘g‘risida”gi 29.08. 2002 yildagi 395-II-son qonuni <https://lex.uz/docs/69237>.
6. O‘zbekiston Respublikasining “Integral mikrosxemalar topologiyalarini huquqiy muhofaza qilish to‘g‘risida”gi 12.05.2001 yildagi 218-II-son qonuni <https://lex.uz/docs/69237>.
7. O‘zbekiston Respublikasining “Tovar belgilari, xizmat ko‘rsatish belgilari va tovar kelib chiqqan joy nomlari to‘g‘risida”gi 30.08.2001 yildagi 267-II-son qonuni <https://lex.uz/docs/24925>.

8. O‘zbekiston Respublikasining “Geografik ko‘rsatkichlar to‘g‘risida”gi 03.03.2022 yildagi 757-II-son qonuni <https://lex.uz/docs/5889882>.
9. O‘zbekiston Respublikasining “Firma nomlari to‘g‘risida”gi 18.09.2006 yildagi 51-II-son qonuni <https://lex.uz/docs/1055517>.
10. O‘zbekiston Respublikasining “Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to‘g‘risida”gi 20.07.2006 yildagi 42-II-son qonuni <https://lex.uz/docs/1022944>.
11. O‘zbekiston Respublikasining “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida”gi 29.10.2019 yildagi 576-II-son qonuni <https://lex.uz/docs/4571490>.
12. O.Oqyulov. Intellektual mulk huquqi. Risola. Falsafa va huquq instituti, -T.: 2005 yil.
13. Sh.Ro‘ziyev. O‘zbekiston Respublikasida intellektual mulk himoyasining o‘ziga xos xususiyatlari. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali №2. Mart-aprel, 2019 y.
14. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining 23.06.2023 yildagi 19-sonli “Intellektual mulkka oid ishlarni ko‘rib chiqishning ayrim masalalari to‘g‘risida”gi qarori.